

توسعه معرفت؛ بهترین مصداق احسان



حجت‌الاسلام والمسلمین وحید نجف‌زاده
استاد دانشگاه جامعه المصطفی العالمیه

با مرور آموزه‌های دینی و روایی، می‌فهمیم که احسان و نیکوکاری بندگان برای خدای متعال اهمیت بسیار دارد؛ چنان‌که پیامبر^(ص) درباره اهمیت ورزش این روحیه و رفتار می‌فرماید: «خدای متعال به داوود نبی وحی کرد بنده‌ای از بندگانم در روز قیامت کار نیکی می‌آورد، پس او را در بهشت مسکن می‌دهم. حضرت داوود^(ع) پرسید: «آن کار خیر چیست؟ خدای پاسخ داد اندوه مؤمنی را می‌زداید؛ اگرچه با نیمی از دانه خرما باشد. آن حضرت عرض کرد: شایسته است کسی تو را بشناسد و امیدش را از تو نبرد». این نشان می‌دهد که خدا چقدر به این روحیه و رفتار اهمیت می‌دهد و برای نیکوکاران چه اجر و بهایی در نظر می‌گیرد.

وقتی بر عملی این قدر توصیه و سفارش شده است، بی شک آثار این برکاتی هم دارد. این طور نیست که فرد نیکی کند و فقط فقیر و نیازمند بهره ببرند، بلکه آثار دنیایی و معنوی هم به خود شخص می‌رسد. رسول خدا^(ص) فرمودند: «برای هر مشکلی راهکار وجود دارد و راهکار رسیدن به سعادت و شادمانی آخرت، چهار چیز است: دست کشیدن بر سر یتیم، توجه به زنانی که سرپرست خانواده‌اند، کوشش برای تأمین نیاز مؤمنان و رسیدگی به انسان‌های تهیدست و فقیر».

نیکی و احسان نوعی استغفار و توبه از گناهان است. در روایتی از امام صادق^(ع) آمده است: «هرکه فقیر مسلمانی را یا پیراهنی بپوشاند و هزینه زندگی‌اش را تأمین کند، خدا ۷ هزار فرشته را بر او قرار می‌دهد تا برای هر گناهی تا روزی که در صور دمیده می‌شود، برای او طلب مغفرت کنند» (کافی، ج ۲، ص ۲۴ و ۲۴۵). از دیگر آثار احسان و نیکوکاری، کسب رضای الهی است. همه هم و غم مؤمن، کسب رضای خداست. خدا از مؤمن، راضی و مؤمن از خدا راضی است و احسان و رسیدگی به نیازمندان، مسیر این رضایت را هموار می‌کند. امام سجاد^(ع) فرمودند: «اثر دیگر نیکوکاری، این است که دعای درخواست‌کننده تهیدست، رد نمی‌شود» (وسائل الشیعه، ج ۹، ص ۲۵). این طور نیست که فکر کنیم ما نیکی می‌کنیم و دیگری بهره می‌برد و تمام! نیکی ابتدا برای شخص نیکوکار اثر دارد و خیر دنیا را همراه آدمی می‌کند. امیرالمؤمنین^(ع) فرمودند: «خداوند برای دو نفر هر روز به احسانشان می‌افزاید، فردی که از گناهش توبه کند و فردی که هر روز بر احسان خود بیفزاید»، اثر دیگر نیکوکاری، محبوبیت و جذب دل‌هاست. نیکوکاری، انسان را از لغزش بازمی‌دارد و خانه را پربرکت می‌کند و بر رزق و آبادی شهرها و طول عمر اضافه می‌کند. در روایت آمده است: «هر کار نیکی، صدقه است و اگر شخصی به کار خیر راهنمایی کرد، گویی آن کار را انجام داده است» (کافی، ج ۳، ص ۲۷).

نیکوکاری و احسان را در مسائل مالی خلاصه و محدود نکنیم. از مصادیق احسان، اخلاق نیکو و لبخند زدن است. امام باقر^(ع) فرمودند: «تسبم بر صورت برادر، حسنه است». همین رفتار نیکو در مواجهه با دیگران، حال آن‌ها را خوب می‌کند. گاهی گوش شنوا داشتن برای شنیدن حرف‌ها و درد دل کردن، حکم صدقه را دارد. از دیگر مصادیق غیرمالی نیکوکاری و احسان در حق دیگران، جهاد تبیین و روشنگری و رفع مشکلات معرفتی مردم است. چه بسیار آن‌هایی که فقر معرفتی دارند و باید سوالات و شبهه‌هایشان پاسخ داده شود. لذا باید طلاب، دانشجویان و جوانان مؤمن و بزرگان و استادان، تبیین و روشنگری و این فریضه را احیا کنند که این از مصادیق مهم خیرسانی و احسان در حق دیگران است.

از بهترین کارها در این زمینه، توسعه معرفت است؛ یعنی جامعه را به سمتی ببریم که همه مردم از معارف قرآن و اهل بیت^(ع) بهره‌مند شوند. هدیه دادن کتاب، ساخت برنامه، حضور مؤثر و با برنامه در فضای مجازی، هنر و... همه این‌ها مصادیق خیرسانی است. به نظر می‌رسد از توسعه مفهوم نیکوکاری، همه می‌توانیم بهره‌برداری کنیم و جزو کسانی باشیم که در دایره محسنان و نیکوکاران قرار دارند.

پرس و بدان

حکم مهریه سنگین

در این ستون به پرسش‌های شما درباره حکم مسائل مختلف از نظر شرعی پاسخ خواهیم داد. شما مخاطبان گرامی می‌توانید پرسش‌های خود را به شماره پیامک ۰۲۸۹۰۳۰۰ با ما در میان بگذارید.

● **سؤال:** تعیین مهریه‌های سنگین که برخی ازدواج‌ها را دچار صعوبت کرده، آیا مجاز است؟



آیت‌ا... خامنه‌ای

میزان مهریه به توافق طرفین بستگی دارد و در شرع مقدس اسلامی سفارش به تقلیل آن شده و مهرالسنه مستحب است.

آیت‌ا... سیستانی

کار خوبی نیست؛ اگرچه مجاز است.

آیت‌ا... مکارم‌شیرازی

مهریه‌های فوق‌العاده سنگین که نشان از سفاقت زوج می‌دهد یا قرینه بر عدم قصد جدی نسبت به آن است، باطل است و تبدیل به مهرالمثل می‌شود.

آیت‌ا... صافی گلپایگانی

اگر باتعهد مهریه‌های سنگین قصد جدی نباشد، به‌طوری‌که فقط صورت‌سازی باشد و زوج خود را مدیون نداند، آنچه با این حال به عنوان مهریه تعیین شده، مهریه محسوب نمی‌شود و قهراً مهرالمثل می‌شود.

آیت‌ا... شبیری‌نجنای

قراردادن مهریه سنگین اگرچه خللی به عقد وارد نمی‌کند، اما مستحب است که مهریه بیش از مهرالسنه نباشد.

آیت‌ا... موسوی‌اردبیلی

از نظر شرعی حد خاصی برای مهریه قرار داده نشده است، اگرچه کم قراردادن مهره تشویق شده و سفارش زیادی در مورد آن شده است. از نبی مکرم اسلام^(ص) نقل است که می‌فرمایند «پربرکت‌ترین زنان آن‌هایی هستند که مهرشان از دیگران کمتر باشد.»

آیت‌ا... سبحانی

هر نوع تکلیف در حوزه پرداخت مهریه باشد یا غیرآن مشروط به قدرت و توان است بنابراین مقید کردن پرداخت مهریه به کلمه «عندالمطالبه» صحیح نیست.



شهرانه‌نیوز.ایر
۲۲ خرداد ۱۳۹۲
شماره ۱۴۵۵

۱۴



شهرانه‌نیوز.ایر

شرحی بر برخی آموزه‌های تربیتی دین اسلام براساس آیات قرآن

فرزند صالح؛ روشنی چشم والدین

حمیده ذاکری^(۱) بیشتر ما برای می‌خواهیم شغلی را انتخاب کنیم یا کاری را به عهده بگیریم، به آسانی می‌پذیریم که برای انجام درست وظایفمان، محتاج آموزش هستیم. حتی اگر به ما بگویند بدون آموزش فلان مسئولیت را به عهده بگیریم، می‌ترسیم و از انجامش ابا داریم و نه تنها بدون آمادگی آن وظیفه را نمی‌پذیریم، بلکه برای موفقیت در آن به جز آموزش، به مشورت و... متوسل می‌شویم. این درحالی است که برای قرار گرفتن در نقش والدینی و ورود به عرصه فرزند‌پروری، گاه قائل به هیچ آموزش و مشورتی نیستیم، درصورتی‌که باتوجه‌به آموزه‌های دین اسلام و سیره اهل بیت^(ع)، فرزندان در نزد ما نعمت‌های الهی هستند و همچون امانتی در اختیار ما قرار گرفته‌اند و ما نه تنها در قبال رشد و تربیت آن‌ها مسئول هستیم که باید در پیشگاه خداوند متعال پاسخگو باشیم. تربیت فرزند وظیفه سنگینی است که حتی اولیای الهی در وقت پذیرش آن، دست به دعا برمی‌داشتند و از محضر پروردگار برای این امر یاری و مسئلت می‌خواستند. در ادامه باتوجه‌به آیات و روایات، برخی دعا‌هایی را که اولیای الهی درباره فرزندان‌شان قرائت کرده‌اند، به‌عنوان معیاری برای تربیت فرزند، مرور می‌کنیم.



عکس: محمد حسن عارفانی / شهرانه

● مسئول فرزندت هستی! ●

نوح پیامبر به فرزندش می‌گوید: «ای پسر، تو هم با ما بدین کشتی درآی و با کافران همراه مباش!» (هود/۴۲). مفسران درباره این آیه به وظیفه والدین دربرابر سرنوشت فرزندان اشاره می‌کنند؛ وظیفه سنگینی که برعهده پدر و مادر است. حضرت امام سجاد^(ع) در این زمینه فرموده‌اند: «حق فرزندت به تو این است که بدانی وجود او از توست و نیک و بدهای او در این دنیا وابسته به توست. بدانی که در حکومت پدری و سرپرستی او مؤاخذ و مسئولی. موظفی فرزندت را با آداب و اخلاق پسندیده پرورش دهی، او را به خداوند بزرگ راهنمایی کنی و در اطاعت و بندگی پروردگار یاری‌اش کنی. به رفتار خود در تربیت فرزندت، توجه کنی و پدری باشی که به مسئولیت خویش آگاه است، می‌داند اگر به فرزند خود نیکی کند، در پیشگاه خداوند اجر و پاداش دارد و اگر درباره او بدی کند، مستحق مجازات و کیفر خواهد بود، (مکارم‌الاخلاق، ص ۳۲۲).

● به آموزه‌های دینی توجه کن! ●

نکته بعدی سفارش به نماز و بندگی خداوند است. حضرت لقمان به فرزندش می‌فرماید: «ای فرزند عزیزم! نماز را به‌پا دار و امریه معروف و نهی ازمنکر کن و ابر این کار از مردم نادان) هر آزار بینی، صبر پیش گیر که این نشانه‌ای از عزم ثابت(مردم بلندهمت) در امور عالم است» (لقمان/۱۷). نخستین نکته‌ای که مفسران درباره این سفارش حضرت لقمان ذکر می‌کنند، توجه‌به برخی نکات تربیتی برای والدین است. براساس این آیه، می‌توان گفت لازم است والدین، فرزندان خود را از طریق سفارش به نماز، مؤمن و خدایی کنند و از طریق سفارش به امریه معروف و نهی ازمنکر، افرادی مسئول و اجتماعی بار بیاورند. فرزندان هم برای عمل به رفتار عبادی فردی، باید آموزش ببینند و هم درباره رفتار جمعی باید تذکر و سفارش بگیرند. رسول اکرم^(ص) فرموده‌اند: «از حقوقی که پسر به پدر خود دارد، این است که مادر وی را احترام کند، برای کودک نام خوب انتخاب کند، به‌و قرآن بیاموزد و او را به پاکی و پاکدلی پرورش دهد.» (اصول کافی، ج ۶، ص ۴۹).

● فرزند، نور چشم تو باشد. ●

در قرآن کریم در سوره فرقان از زبان مؤمنان دعا‌یی بازگو می‌شود. در این آیه می‌خوانیم: «و آنان هستند که گویند: پروردگارا! ما را از زنان و فرزندانی مرحمت فرما که مایه چشم‌روشنی ما باشند و ما را (اسرخیل پاکان و) پیشوای اهل تقوا قرار ده!» (فرقان، آیه ۷۴). در این دعا بندگان صالح خدا در حق همسران و فرزندان‌شان دعا کرده، از خدا دو توفیق می‌خواهند؛ اول اینکه فرزندان و خانواده‌شان روشنی چشمشان و از پاکان باشند و دوم اینکه نه تنها از متقین باشند، بلکه الگویی برای متقین باشند. این دعا و درخواست، نشان می‌دهد که ما تا چه اندازه دربرابر پرورش و تربیت فرزندانمان مسئول هستیم و تا چه اندازه باید با بصیرت و بلندنظری عمل کنیم و تنها به اینکه فرزندانی صالح تربیت کنیم قانع نباشیم، بلکه در پی این هدف باشیم که آن‌ها برای دیگران در جامعه الگو باشند.

● درباره عاقبتش نگران باش! ●

با توجه به آیات قرآن، ما وظیفه داریم فرزندان و خانواده خود را از آتش دوزخ حفظ کنیم. آن‌ها را خداترس و اهل تقوا بار بیاوریم. در مورد نخست در قرآن چنین آمده‌است: «ای کسانی که ایمان آورده‌اید، خود را با خانواده خویش از آتش دوزخ نگاه دارید(تحریم/۶) و درباره ترس از خدا از زبان بهشتیان در قرآن، چنین می‌خوانیم: «و باهم گویند، ما از پیش میان اهل و قبیله خود خداترس بودیم» (طور/ ۲۶). در تفسیر این آیه باتوجه‌به واژه «مشفقین» چنین آمده است که این بهشتیان درباره خانواده خود نگران و هراسان بودند، بیمناک از بازخواست الهی در پایان عمر و همچنین آخرت اهل خانواده‌شان بودند. این صفتی است که والدین باید به آن آراسته و از عاقبت فرزند خود بیمناک باشند و آن‌ها را خداترس بار بیاورند.

دیگر نکته آموزشی درباره تربیت فرزند که در قرآن آمده است، مربوط به چشم پوشی از تقصیر فرزندان و طلب رحمت و آمرزش برای آنان است؛ آن چنان‌که در سوره یوسف می‌خوانیم پسران حضرت یعقوب^(ع) به گناه خود معترف می‌شوند و از پدر طلب مغفرت می‌کنند و ایشان در پاسخ می‌گویند: «به زودی از درگاه خدا برای شما آمرزش می‌طلبم که او بسیار آمرزنده و مهربان است.» (یوسف، آیه ۹۸). در تفسیر مجمع البیان و اطیب البیان آمده است که حضرت یعقوب^(ع) در انتظار شب جمعه یا سحر بود تا برای فرزندانش دعا کند. از این آیه می‌آموزیم که اولاً برای فرزند انمان خطاپوش و بخشنده باشیم و دوم اینکه دعای والدین در حق فرزندان مؤثر است.

● از خدا نسل پاکیزه بخواه! ●

خداوند در سوره آل عمران با ما از احوال پیامبرش زکریا^(ع) سخن می‌گوید؛ او که به‌طور مخفیانه و با حالت خوف و رجا به درگاه خداوند برای طلب فرزند، دست‌به‌دعا برداشت. دعای حضرت زکریا^(ع) به‌عنوان الگویی در تربیت فرزند مورد توجه‌است. حضرت زکریا^(ع) به درگاه الهی طلب ذریه و نسل طیب کرد و خداوند دعای ایشان را مستجاب کرد. قرآن کریم می‌فرماید: «در آن هنگام زکریا (که کرامت مریم را مشاهده کرد)، پروردگار خود را بخواند و گفت: پروردگارا! مرا (به لطف خویش) فرزندی پاک سرشت عطا فرما که همانا تویی اجابت‌کننده دعا» (آل عمران/ ۳۸). این درخواست بنهانی حضرت زکریا دارای نکات آموزشی بسیاری است که مفسران در تفاسیر قرآن به آن اشاره کرده‌اند اما آنچه در اینجا به بحث ما مربوط می‌شود، همان طلب نسل پاکیزه و طیب است. ارزش ذریه و فرزندان، به پاکی آن‌هاست.



● از شر شیطان به خدا پناه ببر! ●

انسان مصلح دیگری که برای فرزندش نزد خداوند دعا کرده است، ایشان در زمان بارداری نذر کرده بودند که فرزندشان پس از تولد، خدمتگزار بیت‌المقدس باشد و زمانی که حضرت مریم به دنیا آمد، در محضر پروردگار چنین دعا کردند: «پروردگارا، فرزندم دختر است! - و خدا بر آنچه او زاییده، داناتر است - و پسر مانند دختر نخواهد بود و من او را مریم نام نهادم و او و فرزندانش را از شر شیطان رانده‌شده در پناه تو آوردم» (آل عمران/ ۳۶). این طلب و درخواست مهم مادر حضرت مریم^(ص) دارای نکاتی است که برخی مفسران به آن اشاره کرده‌اند. از آن جمله این است که لازم است والدین قبل از هرچیز به فکر سلامتی فرزند از شر شیطان باشند. در هنگام دعا تنها به فرزندان‌شان نظر نداشته باشید و با دوراندیشی، درباره نسل‌های بعدی هم تدبیر و اندیشه کنید. برای تأمین سعادت فرزند، تنها به تربیت خود متکی نباشیم، او را به خدا بسپاریم که توانایی‌های ما محدود و عوامل انحراف زیاد است. همچنین پسر یا دختر بودن اولاد را به خدا واگذار کنیم و درعوض در تربیت درست آن‌ها بکوشیم. در این باره رسول خدا^(ص) می‌فرماید: «هرکه دارای دختری است، اگر او را تربیت کند، در تربیت او نیکو عمل کند و او را تغذیه کند و در تغذیه او درست عمل کند و نعمت‌هایی که خداوند به او ارزانی داشته است از دخترش دریغ نکند. آن دختر برای او حمایت‌کننده‌ای است از آتش به‌سوی بهشت» (مجمع‌البیضاء، جلد ۲، صفحه ۶۴).